

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Проректор з науково-педагогічної роботи
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

_____ Олександр ГОЛОВКО

« ____ » _____ 2024 р.

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗА ФАХОМ «ТУРИЗМ»

для студентів спеціальності 242 Туризм, освітня програма «Туризм»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(денна та заочна форми навчання)

Затверджено
на засіданні кафедри
туристичного бізнесу та
країнознавства
протокол № 12 від 21.02. 2024 р.

Затверджено
науково-методичною комісією
факультету міжнародних
економічних відносин та
туристичного бізнесу
протокол № 9 від 20.02. 2024 р.

Затверджено
на засіданні Вченої ради факультету
міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
протокол № 12 від 22.02. 2024 р.

Харків – 2024

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД
Сертифікат 7AFDA007000000000000000000000000000001
Підписувач ГОЛОВКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
Дійсний з 01.09.2022 13:31:33 по 31.08.2024 23:59:59

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

4002-17 від 23.02.2024

Програма комплексного атестаційного екзамену за фахом «Туризм» для студентів спеціальності 242 «Туризм», освітня програма “Туризм” першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (денна та заочна форми навчання)

Укладачі:

Євтушенко Олена Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу;

Парфіненко Анатолій Юрійович – кандидат історичних наук, доцент, зав. кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу;

Посохов Іван Сергійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Загальні положення

Атестація осіб, які здобувають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти з туризму, здійснюється екзаменаційною комісією після повного виконання навчального плану за спеціальністю «Туризм».

Атестаційний екзамен – це завершальна стадія оцінки рівня підготовки фахівців-бакалаврів – комплексна перевірка знань студентів з фахових дисциплін, передбачених навчальним планом спеціальності. Проводиться для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання у 8 семестрі.

Основним науково-методичним документом, що регламентує зміст атестаційного екзамену, є програма. Вона спрямована на забезпечення комплексного підходу до оцінки теоретичної, методичної та практичної підготовки студентів, до виявлення ступеня їх підготовки до майбутньої самостійної діяльності.

Мета програми – визначити обсяг і необхідний рівень теоретичних знань, практичних навиків та вмінь з профільюючих дисциплін отриманих студентами в галузі туризм.

Для успішного складання комплексного атестаційного екзамену за фахом *студент повинен знати:*

- основні положення туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів;
- базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук;
- основні форми і види туризму, їх поділ;
- особливості організації рекреаційно-туристичного простору;
- принципи і методи організації та технології обслуговування туристів;
- принципи, процеси і технології організації роботи суб'єкта; туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, техніко-технологічна).

Студент повинен вміти:

- аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал території;
- розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт;
- організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки;
- виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання;
- здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал;
- комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації.

Порядок створення, організації та роботи екзаменаційної комісії регламентується «Положенням про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії для атестації здобувачів вищої освіти, які отримують ступінь бакалавра, магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, спеціаліста, магістра) в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна» (№ 0202-1/146 від 18.04.2017 р.), «Положенням про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна»

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗА ФАХОМ «ТУРИЗМ»

Дисципліна 1: ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОДОРОЖЕЙ

Законодавчі та нормативні умови провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності. Етапи створення туристичного підприємства та запровадження підприємницької діяльності з надання туристичних послуг. Ліцензування та сертифікація туристичних послуг в Україні. Матеріальна база та кадрове забезпечення туристичної фірми. Обладнання та оформлення офісу туристичної фірми. Туроперейтинг. Агентський бізнес та формування агентської мережі. Агентський бізнес в туризмі. Види та форми агентської роботи.

Характеристика асортименту послуг туристичної фірми. Планування туристичних подорожей. Технологічний процес підготовки, реалізації та проведення туру. Аквізиція туристів та засоби залучення туристів. Культура обслуговування та основні правила прийому клієнтів. Організація туристичного обслуговування різних типів споживачів. Особливості формування психологічного комфорту при здійсненні групових подорожей. Завдання та обов'язки керівника туристичної групи.

Поняття та основні види туристичних формальностей. Перелік основних нормативних документів, які забезпечують спрощення туристичних формальностей та встановлення візового режиму в ряді країн світу. Вплив туристичної політики на спрощення туристичних формальностей.

Правила оформлення паспортів громадянам України для виїзду за кордон. Оформлення в'їзних віз. Шенгенська угода та шенгенська віза: правила оформлення документів туристів. Міжнародна туристична візова політика України. Поняття митних формальностей та органи, що забезпечують їх виконання. Процедура митного догляду та правила оформлення митної декларації. Визначте поняття «Валютні формальності». Правила перевезення валюти та інших цінностей через державний кордон України.

Медико-санітарні формальності для туристів. Епідеміологічно небезпечні території та правила поведінки туристів при здійсненні подорожей. Вимоги щодо приготування їжі та споживання питної води в закордонних країнах. Місцеві туристичні формальності та збори.

Види страхування в туризмі. Обов'язкові види страхування. Правила і порядок страхування туристів та їх майна та порядок виплати страхових сум. Порядок відшкодування страхових сум на медичне лікування. Дії застрахованого в настання страхового випадку. Основні види туристичних документів. Ваучер як основний туристичний документ. Правила оформлення туристичних ваучерів. Порядок заповнення та використання бланку туристичного ваучеру. Інформаційні, облікові, розрахункові та звітні туристичні документи. Процес бронювання послуг готельних, транспортних, екскурсійних підприємств. Основні види автоматизованих систем бронювання та резервування в туризмі. Своєчасна та несвоєчасна ануляція туристичних послуг. Компенсація та штрафні санкції в разі несвоєчасної ануляції.

Дисципліна 2: МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМІ

Історичні передумови маркетингу, сутність основних його понять як способу управління діяльністю підприємств сфери послуг. Передумови виникнення маркетингу як способу ефективного управління господарською діяльністю. Теоретичні основи маркетингу та практичне їх застосування.

Сутність маркетингу; еволюція його визначення. Поняття, які становлять теоретичну основу маркетингу.

Основні цілі, принципи та функції маркетингу. Види маркетингу залежно від масштабів і сфери діяльності, співвідношення між попитом та пропозицією. Поняття концепції маркетингу та основні етапи її розвитку Системний підхід до організації маркетингу. Поняття багатоплановості маркетингової діяльності. Види маркетингу залежно від критеріїв, що кладуть в основу класифікації.

Фактори, під постійним впливом яких знаходиться система маркетингу підприємства. Характеристика факторів зовнішнього середовища підприємства. Взаємозв'язок елементів системи маркетингу.

Сучасний туризм та туристична індустрія та їх роль в світовій економіці та економіці України. Фактори, що визначають стан та розвиток туристичної індустрії в країні. Передумови та тенденції розвитку маркетингової концепції управління в туризмі.

Основні категорії та поняття маркетингу в туризмі. Потреби, що задовольняють підприємства туристичної індустрії. Еволюція концепцій маркетингу в туризмі. Соціально-етичний маркетинг та перспективи його використання в туризмі. Концепція сталого розвитку туризму та її прикладне значення в маркетинговій діяльності у сфері туризму. Тенденції розвитку сучасної індустрії туризму в контексті маркетингу.

Сутність, зміст та особливості маркетингу в туризмі. Туристичний продукт як об'єкт маркетингового управління. Характеристика та особливості послуг туристам з точки зору маркетингу. Суб'єкти та рівні маркетингу в туризмі. Маркетинг туристичних підприємств і маркетинг туристичних організацій. Маркетинг місць і туристських дестинацій. Концепції «маркетингу вражень» і «маркетингу відносин» та перспективи їх застосування в туризмі. Інтернет маркетинг в туризмі.

Принципи туристичного маркетингу. Характеристика основних етапів процесу маркетингового управління на туристичних підприємствах і в туристичних організаціях. Маркетингові цілі.

Цілі та види маркетингових досліджень в туризмі. Алгоритм та характеристика етапів проведення маркетингових досліджень на туристичних підприємствах і в туристичних організаціях. Принципи та форми організації маркетингових досліджень туристичним підприємством. Соціально-етичні норми маркетингових досліджень в туризмі.

Маркетингова туристична інформація. Види та основні правила збору, обробки і використання маркетингової туристичної інформації. Маркетингова інформаційна система туристичного підприємства. Первинні та вторинні джерела маркетингової туристичної інформації, їх характеристика. Характеристика внутрішніх та зовнішніх джерел маркетингової туристичної інформації.

Кількісні та якісні методи збору первинної інформації в туризмі. Практика застосування методів опитування на туристичному підприємстві. Структура та правила складання щ| анкети для опитування потенційних споживачів туристських послуг та туристів. Спеціальні методики опитувань, що використовуються у сфері туризму. Характеристика методів спостереження, переваги та недоліки їх використання в туризмі. Експеримент та імітація як методи отримання первинної інформації, види та приклади

його використання в практиці туризму. Маркетингові дослідження та методики отримання маркетингової туристичної інформації в середовищі інтернет.

Експертні методи отримання і оцінки маркетингової туристичної інформації, їх види та правила використання. Метод фокус-групи та глибинне інтерв'ю в маркетингових дослідженнях на туристичних підприємствах (організаціях). Вибіркові та панельні дослідження в туризмі.

Характеристика методів аналізу та представлення зібраної маркетингової туристичної інформації. Взаємозв'язок мети дослідження, методики його проведення та вибору методу аналізу отриманих даних (кореляційного, регресійного, варіаційного, дискримінантного, кластерного, факторного, багатовимірного). Звіт про результати маркетингового дослідження.

Основні напрямки проведення маркетингових досліджень в туристичних організаціях і підприємствах. Дослідження середовища маркетингу туристичного підприємства (організації). Мікро-, мезо- макро- та мегасередовище туристичного підприємства (організації).

Маркетингові дослідження туристичного ринку. Класифікація туристичного ринку. Якісна структура туристичного ринку. Географічна та видова сегментація туристичного ринку. Кон'юнктура та місткість туристичного ринку. Частка ринку.

Маркетингові дослідження конкурентів та конкурентного середовища на туристичному ринку. Побудова конкурентної картки. Бенчмаркінгові дослідження в туризмі.

Маркетингові дослідження споживачів туристських послуг. Характеристика основних факторів, що впливають на туристський попит. Дослідження поведінки споживачів туристських послуг. Мотиви поведінки споживачів послуг. Характеристика основних етапів процесу ухвалення споживачем рішення про покупку туристичного продукту. Оцінка рівня задоволення очікувань споживачів туристських послуг.

Основні напрямки та етапи формування продуктової політики туристичного підприємства. Аналіз туристичного продукту. Характеристика чотирьохрівневої концепції туристичного продукту. Асортиментна політика туристичного підприємства.

Поняття якості туристичного продукту з точки зору маркетингу. Моделі якості. Маркетингова оцінка якості туристичного продукту. Концепція життєвого циклу туристичного продукту. Нові продукти в маркетинговій діяльності туристичного підприємства. Основні етапи розробки та впровадження нового туристичного продукту. Внутрішній маркетинг на туристичних підприємствах.

Сутність, цілі і завдання цінової політики туристичного підприємства. Види цін. Характеристика основних етапів розробки цінової політики. Фактори, що визначають цінову політику туристичного підприємства. Основні методи ціноутворення, що використовуються в туризмі. Характеристика цінових стратегій, що можуть застосовуватись туристичним підприємством.

Зміст та особливості маркетингової політики збуту туристичного продукту. Основні етапи розробки збутової політики. Посередницька діяльність та функції посередників в сфері туризму. Характеристика ринкових посередників у сфері туризму: ініціативні та рецептивні туроператори, туристичні агенти, оптові продавці туристських послуг, спеціалісти (туристичні брокери, мотиваційні будинки, представники гральних закладів), представники готелів, національні, державні і місцеві туристичні представництва, консорціуми і системи бронювання місць, інтернет- технології та системи резервування на основі комп'ютерних мереж. Вертикальні маркетингові системи в збутовій політиці туристичних підприємств. Туристичні мережі та їх маркетингова збутова політика.

Комплекс маркетингових комунікацій туристичного підприємства (організації). Цільові аудиторії комунікацій. Концепція інтегрованих маркетингових комунікацій. Характеристика основних та синтетичних елементів комплексу маркетингових

комунікацій туристичного підприємства (організації). Персональний продаж в комплексі маркетингових комунікацій туристичного підприємства. Технологія персонального продажу на туристичному підприємстві. Стимулювання збуту в комплексі маркетингових комунікацій туристичного підприємства. Визначення цілей стимулювання збуту, вибір засобів, розробка програми, попереднє тестування і реалізація, оцінка результатів. Основні етапи розробки програми стимулювання збуту туристичним підприємством. Робота з громадськістю в комплексі маркетингових комунікацій туристичних підприємств і організацій. Відносини з пресою, публіситі туристичного продукту та туристичної фірми, корпоративна комунікація, лобіювання, консультування, спонсорство і меценатство. Основні інструменти маркетингових зв'язків з громадськістю та їх можливості у індустрії туризму. Реклама в комплексі маркетингових комунікацій туристичних підприємств і організацій. Особливості та види реклами в туризмі. Характеристика основних етапів рекламної діяльності. Особливості застосування різних видів засобів розповсюдження туристичної реклами. Спеціальні види реклами в туризмі.

Дисципліна 3: ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Формування перших країнознавчих уявлень та знань. Основні періоди та наукові школи розвитку країнознавства. Бернард Варен, Фрідріх Ратцель, Відаль де ла Бланш. Антропогеографічний напрямок у країнознавчих дослідженнях. Традиції вітчизняного країнознавства. С. Рудницький. М.М. Баранський. Країнознавство за радянських часів. Сучасні школи країнознавчих досліджень. Країнознавство як наукова дисципліна.

Особливості туристичного країнознавства: предмет, об'єкт, функції, завдання дисципліни, її взаємодія з іншими науками та місце серед дисциплін туристичного профілю. Принципи, методи та закономірності країнознавства.

Політична карта світу. Міжнародний статус країн. Форми державного правління. Монархія. Республіка. Адміністративно-територіальна організація країн. Унітарна держава. Федерація. Конфедерація. Політичні режими країн. Демократія. Авторитарний режим. Тоталітарний режим. Антропологічні особливості людських рас. Етнічна структура населення. Мовна структура населення. Мова як віддзеркалення культури країни. Актуальність релігії в туристичному країнознавстві. Географія релігійного туризму. Сутність світових релігій. Центри паломництва у християнстві, ісламі та буддизмі.

Поняття «географічне положення» країни. Особливості географічного положення у туристичному країнознавстві. Властивості географічного положення. Характеристика фізико-географічного, економіко-географічного, соціально-географічного, політико-географічного, еколого-географічного положення.

Використання понять «територія» та «простір» в туристському країнознавстві. Властивості території. Територія держави. Параметри території: розмір, конфігурація та державні кордони. Територіальна приналежність людини, правовий статус міжнародного туриста. Простір як умова для туристичної діяльності. Характеристика заповідної, рекреаційної, традиційно-етнографічної, сільськогосподарської, промислової та урбанізованої функціональних територіальних зон.

Уявлення про адміністративно територіальний устрій країн, принципи виокремлення адміністративно-територіальних одиниць, типи адміністративно-державного управління. Центрування простору та столичне місто. Класифікація столиць країн світу за своїм походженням.

Культурно-образний підхід – основа формування туристичного образу території. Особливості застосування культурно-образного підходу: «квантова» організація тексту, обмеження кількості провідних тем, символи тем, нарощування теми, географічне

представлення образу. Образна природа туризму та роль туристичного іміджу країни в умовах глобалізації. Сутність національного бренду країни.

Туристичний імідж країни як продукт інформаційного середовища. Соціально-психологічний механізм впливу феномену іміджу. Властивості та функції туристичного іміджу. Маркетинг іміджу. Методологічні принципи іміджування країни. Символічний капітал культури в структурі туристичного іміджу. Алгоритм створення туристичного іміджу країни: політико-географічний образ, природно-ресурсний образ, цивілізаційно-культурний образ, соціоментальний образ, виробничо-економічний образ, національно-ціннісний образ. Механізми реалізації туристично-іміджевої політики держави.

Дисципліна 4: ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зародження екскурсійної діяльності в античному світі. Розвиток екскурсійної справи у середньовіччі. Значення артефактів. Епоха Відродження та екскурсійна діяльність. Перші екскурсії в Україні. Період становлення екскурсій сер. – кін. XIX ст. Перша екскурсія в Одесі. Ялтинське товариство екскурсій. Кримський гірський клуб та його екскурсії. Організація екскурсій Іваном Франком. Організація екскурсій туристично-краєзнавчими та спортивними товариствами Чорногора, «Пласт», «Сокіл», «Січ». «Золоте десятиріччя» розвитку екскурсознавства і краєзнавства. Екскурсійна справа в умовах тоталітарної держави. Екскурсійна діяльність в незалежній Україні.

Екскурсія як туристична послуга. Місце екскурсовода в екскурсії. Відмінність гіда від екскурсовода. Визначення терміну «гідизм». Мета і завдання екскурсії, її цілісність. Взаємозв'язок мети, теми і назви екскурсії. Принципи проведення екскурсії та її адресність. Сім основоположних ознак екскурсії. Оцінка екскурсії. Вплив екскурсовода на екскурсантів. Сутність екскурсійного методу пізнання навколишнього світу. 10 заповідей екскурсійної справи.

Параметри класифікації екскурсій. Оглядові екскурсії та їхні особливості. Види тематичних екскурсій. Особливості виробничих екскурсій. Літературні екскурсії та їхні види. Класифікація за способом пересування, складом і чисельністю групи. Екскурсії екстремальні та за покинутими місцинами. Екскурсії казкові та за місцями зйомок фільмів. Екскурсії злочинними та містичними місцями. Екскурсії за місцем проведення: міські, заміські, музейні. За способом пересування: пішохідні, та з використанням різних видів транспорту. За формою проведення: екскурсія-масовка, екскурсія-прогулянка, екскурсія-концерт, екскурсія-спектакль, екскурсія для спеціальної аудиторії, навчальна екскурсія, пробна екскурсія.

Напрями підготовки екскурсії.

Антропологія простору і відчуття місця. Поняття «ментальна мапа». Духовне наповнення культурного простору. Історичні періоди в містобудуванні. Особливості античної архітектури. Архітектурні новації Візантійської імперії. Романський і готичний стилі в середньовіччі. Ренесанс і його особливості. Класицизм і ампір в архітектурі України. Явище еklektизму в історії архітектури. Модерн та його різновидності. Конструктивізм і модернізм в архітектурі. Постмодерністські архітектурні напрями.

Організація хронометражу під час екскурсії, поняття «втрачений час». Поняття «шляхова інформація». Ракурс огляду пам'яток. Розташування групи біля об'єкту показу. Наочне використання «портфелю екскурсовода». Конструктивні переходи в екскурсії. Відстань між групами в 6 екскурсії. Необхідність «перерв» в екскурсії. Порядок складання технологічної карти екскурсії.

Поняття «екскурсійна аудиторія». Особливості екскурсійного погляду на дійсність. Принцип локалізації об'єктів показу. Ознайомлення екскурсантів з об'єктами показу: схема послідовності дій. Показ меморіальної дошки. Технологічні інструменти в

екскурсії. Співвіднесення розповіді і показу в екскурсії. Технологічні основи проведення екскурсії. Моторність і локальність в екскурсії. Подолання перепон в екскурсії. Акціональність в екскурсії. Питання під час екскурсії.

Приєм попереднього огляду. Приєм панорамного показу. Приєм пояснення. Приєм коментування. Приєм зорової реконструкції. Приєм зорового монтажу. Приєм локалізації подій. Приєм абстрагування. Приєм зорового порівняння. Приєм переключення уяви. Рух екскурсантів як прийом. Приєм завдань. Приєм цитування. Приєм посилення на очевидців. Жести екскурсовода: вказівні, просторові, ілюстративні, конструктивні.

Законодавство України щодо організації екскурсійної діяльності. Принципи децентралізації екскурсійної діяльності в Україні. Ліцензування екскурсоводів за кордоном. Нагрудний знак «бейдж» екскурсовода. Дозвіл на здійснення туристичного супроводу. Юридичні вимоги до професії «екскурсовод». Права і обов'язки екскурсовода. Повноваження екскурсовода.

Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп. Анімовані екскурсії.

Вимоги до професійних навичок екскурсовода. Особисті якості і таланти. Ризики та обмеження в роботі екскурсовода. Анімаційна складова в професії екскурсовода. Інформаційний голод у екскурсовода. Вивчення новаторського досвіду. Професійні організації екскурсоводів. Попит на екскурсійне обслуговування. Екскурсовод як приватний підприємець. Робота екскурсійних бюро. Діяльність Всеукраїнської асоціації гідів. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Основні критерії оцінки екскурсії. Обов'язки менеджера, що організовує екскурсію. Картка прослуховування екскурсії. Методичні розробки екскурсій. Діяльність туристичних фірм і екскурсійних бюро з розробки і впровадження екскурсій.

Етапи просування екскурсій. Особисті сайти екскурсоводів. Рекламні буклети і афіші в рекламі екскурсійного продукту. Просування екскурсій через Інформаційно-туристичні центри. Сайти які просувають послуги екскурсоводів. Розробка аудіоекскурсії як просування екскурсоводом своїх послуг. Робота з рекламою в екскурсійних бюро.

Дисципліна 5: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бухгалтерський баланс, його зміст і побудова. Зміст статей балансу за П(С)БО 2 «Баланс». Терміни, що використовуються в П(С)БО2 «Баланс». Характеристика статей балансу. Вплив господарських операцій на зміни у балансі. Типи змін. Значення бухгалтерського балансу. Рахунки бухгалтерського обліку, їх зміст, побудова. Класифікація рахунків та їх характеристика. Порядок записів на активних і пасивних рахунках. План рахунків, його структура та зв'язок з балансом. Подвійний запис, його сутність і значення. Кореспонденція рахунків.

Характеристика синтетичних і аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та взаємозв'язок між ними.

Узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку. Оборотні відомості за рахунками синтетичного й аналітичного обліку.

Визначення, визнання і оцінка основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби». Документування господарських операцій з руху основних засобів і їх облік. Поняття та методи нарахування зносу (амортизації) основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби». Інвентаризація основних засобів.

Визначення, визнання і оцінка нематеріальних активів за П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» і їх значення в підвищенні ефективності діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства. Документування господарських операцій з руху нематеріальних активів. Облік нематеріальних активів.

Класифікація фінансових інвестицій та їх значення в розвитку готельно - ресторанної діяльності.

Порядок ведення касових операцій та їх документальне оформлення. Порядок ведення касової книги, перевірка та прийняття касового звіту в бухгалтерії. Облік касових операцій. Інвентаризація каси. Поняття і облік грошових коштів у дорозі та контроль за їх надходженням.

Порядок відкриття рахунків в банках. Документальне оформлення операцій на поточному рахунку в банку. Виписки банку. Облік операцій на рахунках у банках.

Характеристика основних форм безготівкових розрахунків. Визначення та визнання дебіторської заборгованості за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Облік розрахунків з покупцями та замовниками й іншими дебіторами. Облік резервів сумнівних боргів.

Порядок видачі коштів у підзвіт Відшкодування витрат на відрядження. Складання звіту про використання підзвітних сум й облік розрахунків з підзвітними особами. Розрахунки з відшкодування матеріальних збитків. Види капіталу та їх характеристика. Формування власного капіталу підприємств, які надають готельні послуги. Облік статутного капіталу. Облік пайового та інших видів капіталу. Облік забезпечення зобов'язань. Цільове фінансування та цільові надходження.

Дисципліна 6: ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Спелеологічні туристичні ресурси. Орографічні туристичні ресурси. Кліматичні туристичні ресурси. Гідрографічні (водні) туристичні ресурси. Бальнеологічні туристичні ресурси. Рослинні туристичні ресурси. Фауністичні туристичні ресурси.

Природоохоронний фонд України. Найзначніші об'єкти природно-заповідного фонду України. Біосферні заповідники. Природні заповідники. Національні природні парки. Ботанічні сади. Дендрологічні парки. Зоопарки. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Археологічні ресурси. Древньогрецькі пам'ятки архітектури. Печерні міста та скальні монастирі. Пам'ятки часів Київської русі. Культурні пам'ятки дерев'яного та кам'яного зодчества. Фортифікаційні споруди Пам'ятки садово-паркового мистецтва. Пам'ятки цивільної архітектури. Архітектурні комплекси міст. Музеї. Архітектурно-історичні та культурно-історичні заповідники. Пам'ятки, які занесені до списку європейської та світової спадщини. Біосоціальні туристичні ресурси України. Визначення поняття біосоціальних туристичних ресурсів. Структура біосоціальних туристичних ресурсів. Регіональний розподіл біосоціальних туристичних ресурсів. Найзначніші біосоціальні туристичні ресурси України. Подієві туристичні ресурси України. Визначення поняття подієвих туристичних ресурсів. Структура подієвих туристичних ресурсів. Регіональний розподіл подієвих туристичних ресурсів. Найзначніші подієві туристичні ресурси України.

Поняття гомогенних РТР. Гомогенні РТР в Україні. Території розселення національних меншин. Поняття і структура парарекреаційних РТР. Парарекреаційні РТР в Україні. Сутність поняття суперточка-тур. Об'єкти рангу суперточка-тур в Україні.

Дисципліна 7: ЕКОНОМІКА ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Поняття підприємства, цілі і завдання його створення. Підприємство як господарча система і форма реалізації підприємництва.

Методи вимірювання та показники обсягу діяльності підприємства, їх специфіка за галузями господарювання. Виробнича програма туристичного підприємства. Експлуатаційна програма готелю. Планування товарообігу закладу ресторанного господарства.

Фактори, що визначають обсяги виробництва продукції та послуг. Показники планування виробничої програми.

Виробнича потужність підприємства. Планування виробничої потужності. Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва. Складники техніко-технологічної бази, найефективніші способи її формування на підприємстві. Особливості формування виробничої бази на підприємствах різних галузей.

Основні та обігові кошти підприємства. Їх визначення та класифікація. Знос та його види. Амортизація, та методи її нарахування.

Поняття персоналу в контексті економічних понять трудових ресурсів, кадрів, трудового потенціалу та ін. Категорії персоналу підприємства (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями і кваліфікацією.

Визначення чисельності окремих категорій працівників.

Кадрова політика й система управління персоналом підприємств. Сучасні вимоги держави й фірми до ділових якостей різних категорій персоналу.

Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці на виробничих підприємствах. Чинники зростання продуктивності праці. Наявні резерви зростання продуктивності праці та заходи для їх використання в сучасних умовах господарювання. Розрахунки можливого зростання продуктивності праці за рахунок окремих і певної сукупності чинників.

Мотивація як процес стимулювання людей до ефективної трудової діяльності. Методи мотивації трудової діяльності. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата й додаткова оплата праці. Функції оплати праці та їх реалізація. Мінімальна заробітна плата. Тарифна система. Єдина тарифна система розрядів і коефіцієнтів з оплати праці.

Поточні витрати, собівартість продукції як комплексний економічний показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками (ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції). Структура поточних витрат за окремими групами первинних елементів на підприємствах різних галузей і тенденція її зміни з часом.

Зміст і методика обчислення кошторису виробництва. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання й калькуляційні одиниці. Обґрунтування й вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.

Поняття, роль і функції ціни в ринковій економіці. Види цін та сфери їх застосування. Методи встановлення ціни: собівартість плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту тощо. Шляхи вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Джерела формування загальної величини прибутку (доходу) підприємства. Типова схема використання прибутку (доходу) підприємства. Точка беззбитковості.

Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО ЗАВДАННЯ

Час виконання – 90 хвилин

Білет екзамену складається з **50** тестових запитань.

За кожне правильне поєднання букви і цифри нараховується **2 бали**.

Всього - 100 балів.

УВАГА!

У разі використання заборонених джерел здобувач вищої освіти одержує загальну нульову оцінку

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1– 49	незадовільно

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ:

1. Умови створення та функціонування туристичного підприємства
2. Технологія створення туристичного продукту та формування його асортименту
3. Види туристичних формальностей та умови їх виконання
4. Страхування в туризмі
5. Туристичні документи та правила їх оформлення
6. Принципи формування програм перебування туристів
7. Організація обслуговування клієнтів.
8. Бронювання туристичного обслуговування
9. Претензійна робота в туризмі
10. Загальні принципи організації транспортного обслуговування туристів
11. Обслуговування туристів водним транспортом
12. Туристичні перевезення на авіатранспорті
13. Туристичні перевезення залізничним транспортом
14. Автотранспортне обслуговування туристів та організація перевезень автотранспортом
15. Сутність, зміст, основні поняття маркетингу в туризмі.
16. Сутність і завдання маркетингових досліджень.
17. Система маркетингової інформації туристичного підприємства.
18. Сутність та структура туристичного ринку.
19. Характеристика туристичного продукту.
20. Конкурентне середовище туристичного підприємства. Аналіз конкурентів.
21. Маркетингова продуктова політика туристичного підприємства.
22. Маркетингова цінова політика туристичного підприємства.
23. Мотиви поведінки споживачів туристичних послуг. Дослідження процесу прийняття рішення щодо купівлі туристичних послуг.
24. Основні концепції системи управління ринковою діяльністю.
25. Схема взаємодії фірми-комунікатора з основними адресатами маркетингових комунікацій.
26. Маркетингова політика збуту туристичного продукту.
27. Політика маркетингових комунікацій туристичних підприємств і організації.
28. Формування перших країнознавчих уявлень та знань.
29. Основні періоди та наукові школи розвитку країнознавства.
30. Країнознавство за радянських часів. Сучасні школи країнознавчих досліджень. Країнознавство як наукова дисципліна.
31. Особливості туристичного країнознавства: предмет, об'єкт, функції, завдання дисципліни, її взаємодія з іншими науками та місце серед дисциплін туристичного профілю.
32. Політична карта світу. Міжнародний статус країн.
33. Форми державного правління.
34. Антропологічні особливості людських рас.
35. Актуальність релігії в туристичному країнознавстві. Географія релігійного туризму.
36. Поняття «географічне положення» країни. Особливості географічного положення у туристичному країнознавстві.
37. Використання понять «територія» та «простір» в туристському країнознавстві. Властивості території.
38. Культурно-образний підхід – основа формування туристичного образу території.
39. Туристичний імідж країни як продукт інформаційного середовища. Соціально-психологічний механізм впливу феномену іміджу.
40. Зародження та розвиток екскурсійної діяльності.
41. Екскурсія як туристична послуга.

42. Параметри класифікації екскурсій.
43. Напрями підготовки екскурсій. Значення етапів підготовки екскурсій.
44. Прийом попереднього огляду.
45. Законодавство України щодо організації екскурсійної діяльності.
46. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів.
47. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп.
48. Вимоги до професійних навичок екскурсовода.
49. Основні критерії оцінки екскурсій.
50. Етапи просування екскурсій.
51. Бухгалтерський баланс, його зміст і побудова.
52. Вплив господарських операцій на зміни у балансі. Типи змін.
53. Рахунки бухгалтерського обліку, їх зміст, побудова.
54. Класифікація рахунків та їх характеристика.
55. Порядок записів на активних і пасивних рахунках.
56. План рахунків, його структура та зв'язок з балансом.
57. Подвійний запис, його сутність і значення. Кореспонденція рахунків.
58. Характеристика синтетичних і аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та взаємозв'язок між ними.
59. Узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку.
60. Визначення, визнання і оцінка основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби».
61. Поняття та методи нарахування зносу (амортизації) основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби».
62. Інвентаризація основних засобів.
63. Визначення і оцінка нематеріальних активів за П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» і їх значення в підвищенні ефективності діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства.
64. Документування господарських операцій з руху нематеріальних активів.
65. Облік нематеріальних активів.
66. Класифікація фінансових інвестицій та їх значення в розвитку готельно-ресторанної діяльності.
67. Порядок ведення касових операцій та їх документальне оформлення.
68. Порядок відкриття рахунків в банках.
69. Характеристика основних форм безготівкових розрахунків.
70. Облік розрахунків з покупцями та замовниками й іншими дебіторами.
71. Облік резервів сумнівних боргів. Розрахунки з відшкодування матеріальних збитків.
72. Види капіталу та їх характеристика. Формування власного капіталу підприємств, які надають готельні послуги.
73. Облік статутного капіталу. Облік пайового та інших видів капіталу.
74. Облік забезпечення зобов'язань.
75. Цільове фінансування та цільові надходження.
76. Спелеологічні туристичні ресурси.
77. Орографічні туристичні ресурси.
78. Кліматичні туристичні ресурси.
79. Гідрографічні (водні) туристичні ресурси.
80. Бальнеологічні туристичні ресурси.
81. Рослинні туристичні ресурси.
82. Фауністичні туристичні ресурси.
83. Природоохоронний фонд України.
84. Біосферні заповідники.

85. Природні заповідники.
86. Національні природні парки. Ботанічні сади. Дендрологічні парки. Зоопарки.
87. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.
88. Археологічні ресурси України.
89. Древньогрецькі пам'ятки архітектури України.
90. Печерні міста та скальні монастирі України.
91. Пам'ятки часів Київської русі.
92. Культові пам'ятки дерев'яного та кам'яного зодчества.
93. Фортифікаційні споруди.
94. Пам'ятки садово-паркового мистецтва.
95. Пам'ятки цивільної архітектури.
96. Архітектурні комплекси міст. Музеї.
97. Архітектурно-історичні та культурно-історичні заповідники.
98. Пам'ятки, які занесені до списку європейської та світової спадщини.
99. Біосоціальні туристичні ресурси України.
100. Подієві туристичні ресурси України.
101. Гомогенні РТР в Україні.
102. Підприємство, цілі та напрямки його діяльності.
103. Поняття «підприємство». Класифікація підприємств.
104. Поняття виробничої програми та правила її розробки.
105. Система показників, що вимірюють виробничу програму.
106. Фактори, що визначають виробничу програму.
107. Виробнича програма туристичного підприємства, її складові.
108. Експлуатаційна програма готелю, її складові.
109. Товарообіг закладу ресторанного господарства.
110. Поняття виробничої потужності та її види.
111. Основні методичні підходи до розрахунку виробничої потужності.
112. Структура основних фондів та її види.
113. Первісна, відновна й залишкова вартість основних фондів.
114. Знос основних фондів та його види.
115. Амортизація основних фондів, методи її нарахування.
116. Основні показники рівня ефективності використання обігових коштів.
117. Кадри підприємства. Категорії персоналу підприємства.
118. Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці.
119. Чинники зростання продуктивності праці.
120. Мотивація та стимулювання праці.
121. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата й додаткова оплата праці.
122. Форми і системи оплати праці на підприємствах.
123. Функції оплати праці та їх реалізація.
124. Витрати підприємства та їх класифікація.
125. Кошторис підприємства. Зміст і методика обчислення кошторису виробництва.
126. Собівартість підприємства та продукції.
127. Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення.
128. Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання й калькуляційні одиниці.
129. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства.
130. Аналіз витрат та пошук резервів зниження витрат.
131. Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства.
132. Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
7. Закони України «Про Український культурний фонд» від 23.03.2017 № 1976-VIII. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19>
8. Закони України «Про охорону культурної спадщини» від 19.06.2018 № 2457-VIII. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
9. Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
10. Закони України «Про підприємництво» від 07.02.1991 № 698-XII. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
11. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 № 3857-XII. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>
12. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16.03.2017 № 168-р. Відомості Верховної Ради України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник – 2-ге, перероб. і доп. –Київ: Альтерпрес РА, 2012. – 444 с.
14. Александрова С. А. Детермінанти розвитку туризму : колективна монографія / С. А. Александрова, Н. М. Богдан, Л. А. Нохріна ; за заг. ред. І. М. Писаревського ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 159 с.
15. Балченко З. А. «Бухгалтерський, фінансовий облік на підприємствах сфери послуг (туристичні фірми та готельне господарство)»: Практикум. – К., 2004. – 175 с.
16. Балченко З. А. Бухгалтерський, фінансовий облік на підприємствах сфери послуг (торговельні підприємства, що входять в туристичні та готельні комплекси): практикум. –К. – 2002р. – с.156.
17. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с.
18. Бугіль С.Я. Економіка туристичного підприємства: конспект лекцій. Львів : ЛНАУ, 2019. 106 с.
19. Бородкіна Н.О. Маркетинг: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2015. - 360 с.

20. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посібник. за ред. Р. Л. Хом'яка. –3-тє вид., доп. і перероб. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Інституту післядипломної освіти); Інтелект-Захід. 2014. – 912 с.
21. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в громадському харчуванні : навч. посіб. – Житомир: ПП Рута. 2002. – 439 с.
22. Великочий В.С., Дутчак О.І., Шикеринець В.В. Міжнародний туризм : Навчальний посібник. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2015. – 254 с.
23. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
24. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. — 2-ге видання. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
25. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 304 с.
26. Гуменюк Г.М. Організація туристичних подорожей: Навчально- методичний посібник. — Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 364 с.
27. Державне регулювання економіки: Підручник. - К.: Знання, 2008. - 398 с. - (Вища освіта ХХІ століття).
28. Длігач А. О. Маркетингова цінова політика: світовий досвід, вітчизняна практика: Навчальний посібник. - К.: ВД «Професіонал», 2013. - 304 с.
29. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
30. Економіка підприємства: навчальний посібник / Л.О. Болтянська, Л.О. Андреева, О.І. Лисак. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 668 с.
31. Економіка туризму: теорія та практика: підруч. / Мальська М.П. Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 544 с.
32. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: Навчально-методичний посібник. - Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. - 144 с.
33. Король С. Я. Бухгалтерський облік у готельному господарстві. – К., 2005. – 353 с.
34. Коротун І.М., Коротун С.І. Природні ресурси України. – Рівне, 2000. – 192 с.
35. Кузик С.П. Географія туризму : навч. посіб. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
36. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – 72 с.
37. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік : підручник. –3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Центр учбової літератури. 2013. – 670 с.
38. Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України : навч. посіб. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
39. Мальська М. П., Бордун О. Ю . Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 248 с.
40. Мальська М. П. Планування туристичної діяльності: підручник. Міністерство Освіти і науки України. – Київ: Знання, 2010. – 310 с.
41. Поколюдна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
42. Природно-заповідній фонд України загальнодержавного значення: Довід. - К., 1998. – 240 с.
43. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. – Чернігів: Вид-во ЧНТУ, 2015. – 492 с.
44. Розвиток туристичного бізнесу регіону : навч. посіб. / [за ред. І. М. Школа]. – Чернівці : Книга-ХХІ, 2007. – 292 с.

45. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
46. Рутинський М.Й. Географія туризму України: навчально-методичний посібник: Вид. 2-ге – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 158 с.
47. Сажнева Н. М. Рекреаційна географія та туризм (словник-довідник сучасних термінологічних понять) : навч. посіб. – Мелітополь : Люкс, 2007. – 254 с.
48. Туристична політика зарубіжних країн: підручник / за ред. А. Ю Парфіненка. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 220 с.
49. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник / заг. ред. О.О. Любіцевої. – К.: Альтпрес, 2008. – 436 с.
50. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – Івано-Франківськ, 2007. – 312 с.
51. Шканова О. М. Маркетинг послуг: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2013. - 304 с.

Завідуючий кафедрою
туристичного бізнесу
та країнознавства

Анатолій ПАРФІНЕНКО